

ההתנחלויות: פרויקט הנדל"ן הכושל של ישראל

התראות במייל [שאלו אריאלי, סיון הירשהפער וגלעד הירשברג](#) 2024 ביולי

Powered by **Trinity Audio**

האזינו לכתבה

1.0x

00:00

16:43

נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (למ"ס) מסוּף מאי על הדמוגרפיה הישראלית בגדה המערבית (ללא מזרח ירושלים), מעידים על כישלון מתמשך של מפעל ההתנחלות. המגמות הדמוגרפיות הרב־שנתיות וההסלמה בגדה, על רקע המלחמה בעזה, שמים לאל את מאמצי ממשלת נתניהו־סמוטריץ' להכריע את הפלסטינים בגדה באמצעות השקעות תקציביות חסרות תקדים בהתנחלויות. גם הלבנת המאחזים הלא חוקיים, השינויים הארגוניים הדרמטיים במינהל האזרחי ובמשרד הביטחון, אלימות המתנחלים נגד הפלסטינים ואוזלת ידו של צה"ל בהתמודדות איתה — אינם משנים את תמונת הכישלון הכללית.

מתחילת 2023 ועד סוף מאי 2024 (17 חודשים) עברו מישראל לגדה המערבית 615 בני אדם, יותר מאלו שחזרו לישראל. ביותר משליש מההתנחלויות (47) היה בתקופה זו מאזן הגירה כולל שלילי (כלומר, יותר אנשים עזבו אותן מאלה שהגיעו אליהן מישראל וחזרו). השיאניות הן מודיעין עלית (-1,076), מעלה אדומים (-582), אפרת (-199), חשמונאים (-149). התופעה היחידה שסייעה לרכך במעט את המגמה השלילית היתה הגעתם של 965 עולים מחו"ל ישירות להתנחלויות. כלומר, היגרו לגדה יותר תושבים מחו"ל מאשר תושבים מישראל.

האוכלוסייה בגדה ממשיכה לגדול באותו קצב כמו בעשור האחרון, ומספר התושבים שם הגיע בסוף מאי 2024 ל-497,589 בני אדם, הגרים ב-134 התנחלויות ו-120 מאחזים לא חוקיים. אבל רוב המכריע של הגידול בגדה בתקופה הנ"ל — 92% מכלל הגידול — היה כתוצאה מריבוי טבעי (לידות פחות פטירות) שעמד בתקופה זו על 17,814 נפש. בחינה מהירה מגלה, כי כמחצית מהריבוי הטבעי (46%) מקורו בשתי הערים החרדיות הגדולות — מודיעין עלית וביתר עלית — וביחד עם גבעת זאב המתחרדת שיעור הריבוי הטבעי של שלושתן מהווה כמחצית מכלל הריבוי הטבעי בגדה. שלוש ההתנחלויות הללו בלבד, הסמוכות לקו הירוק, נמצאות במרחב ההסכמה שצפוי להסתפח לישראל במסגרת חילופי שטחים בהסכם קבע.

מעקב רב-שנתי שאנו עורכים בקבוצת המחקר "תמרור", בהסתמך על נתוני הלמ"ס, מעלה תמונה מרתקת ומפתיעה.

ראשית, ביחס לארבע הערים היהודיות שבהן מתגוררים קרוב למחצית (43%) מהישראלים בגדה: אריאל, הקטנה מכולן, והחילונית ברובה, שאוכלוסייתה בשש השנים האחרונות מדשדשת סביב 20-21 אלף נפש, הולכת ומתבגרת. שיעור תושביה מתחת לגיל 19 הוא פחות מרבע מהאוכלוסייה. כמחצית מבעלי זכות הבחירה מצביעים לליכוד, ומעטים מהם למפלגות הימין הקיצוני או החרדים (שיעור החרדים בעיר הוא שולי — כ-1.3%). העיר מדורגת באשכול הכלכלי-חברתי 6, מעל הממוצע בגדה, שהוא אשכול 4.

גם מעלה אדומים, העיר השנייה בגודלה, חילונית ומדורגת באשכול כלכלי-חברתי 6, וסובלת מאז 2013 ממאזן הגירה כולל שלילי, שהולך ומחריף. אוכלוסייתה בשבע השנים האחרונות מתנדנדת סביב 38 אלף תושבים ואינה צומחת. גם היא הולכת ומתבגרת, ושיעור התושבים בה מתחת לגיל 19 צנח לכשליש. כמחצית ממצביעיה הצביעו לליכוד (שיעורם במגמת ירידה בעשור האחרון), ועוד כ-30% למפלגות הימין הקיצוני. כ-20% בעיר מצביעים למפלגות החרדיות, למרות שאוכלוסייתה החרדית מהווה רק כ-3%. המגמות הללו בערים

החילונית מסבירות את הצניחה בשיעור החילונים בקרב כלל המתנחלים בגדה מ-35% ב-2010, ל-26% במאי 2024.

ביתר עלית, השלישית בגודלה, ברובה המוחלט חרדית (93.1% מהתושבים). אחרי שנתיים של מאזן הגירה שלילי, התהפכה המגמה, ואוכלוסיית העיר גדלה ל-68,363 נפש, בעיקר בשל ריבוי טבעי. 60% ממצביעה הצביעו ליהדות התורה, ו-30% לש"ס. העיר מדורגת באשכול הכלכלי-חברתי הנמוך ביותר, 1. מודיעין עלית, הגדולה מארבע הערים, גם היא חרדית (95.8% מתושביה), ומדורגת באשכול הכלכלי-חברתי הנמוך ביותר. גם היא סובלת בעשור האחרון ממאזן הגירה כולל שלילי, המטושטש על ידי ריבוי טבעי גבוה, ומספר תושביה הגיע במאי 2024 ל-86,816 נפש. 80% ממצביעה הצביעו ליהדות התורה והשאר לש"ס. בשל הריבוי הטבעי בערים הללו עלה שיעור החרדים בקרב הישראלים בגדה מ-32% ב-2010 ל-37% במאי 2024. שלוש הערים הגדולות, הכוללות 90% מהאוכלוסייה העירונית, צפויות להסתפח לישראל במסגרת הסדר קבע.

לפי נתונים דמוגרפיים, המוסתרים מהציבור, המציאות בגדה הפוכה מהחזיונות של השרה אורית סטרוק בדבר "תקופה של נס"

שנית, המעקב שאנו עורכים מעלה תמונה מעניינת גם ביחס ל-14 המועצות המקומיות, שבהן מתגוררים כחמישית (22.2%) מהישראלים בגדה: במועצה המקומית הגדולה ביותר, גבעת זאב, שיעור החרדים עבר את מחצית האוכלוסייה. האוכלוסייה צומחת בקצב גבוה במיוחד, והשנה נסקה ל-22,503 נפש (יותר מאוכלוסיית אריאל). גם בעמנואל החרדית, הגידול השנתי הוא, והאוכלוסייה הגיעה ל-5,142 נפש.

במועצות החילונית הגידול באוכלוסייה התמתן והתייצב כדלקמן: אורנית 9,397 נפש, אלפי מנשה 8,000, בית אריה 5,603, והר אדר 4,140. מעלה אפרים, הקטנה במועצות המקומיות, שהלכה ודעכה בשנים 2005-2013, החלה שוב לגדול ומונה כיום 1,419 נפש — עדיין פחות ממספר תושביה לפני כשני עשורים.

במועצות המקומיות הדתיות-לאומיות המגמה מעורבת: חלקן גדלו, כמו אפרת שצמחה ל-11,940, קרני שומרון שצורפה לה מעלה שומרון וגדלה ל-10,179 נפש, שער השומרון החדשה — שנולדה מאיחוד שיערי תקווה ועץ אפרים — גדלה ל-9,027, קרית ארבע ל-7,601, אלקנה ל-4,453. חלק מהן התייצבו, למשל בית אל עם 6,469 תושבים, וקדומים עם 4,600 נפש. למעשה, רוב המועצות המקומיות (תשע מתוך 14), הכוללות 77% מכלל התושבים, צפויות להסתפח לישראל במסגרת חילופי שטחים בהסדר קבע.

בשש המועצות האזוריות, שבהן גרים כשליש (35%) מהישראלים תושבי הגדה, מצאנו מגמות מעורבות. המועצות הדתיות-לאומיות, הנהנות ממרב המשאבים הממשלתיים, ממשיכות לצמוח. למשל, מטה בנימין, הגדולה ביותר מבחינת אוכלוסייתה, גדלה ל-78,089. מועצת השומרון, הגדולה ביותר בשטחה, גדלה ל-46,152 תושבים, גוש עציון גדלה ל-27,812 אלף תושבים והר חברון הגיעה ל-11,842. לעומתן, בערבות הירדן החילונית יש 6,767 תושבים, ובמגילות ים המלח, הקטנה ביותר והחילונית, רק 2,254 תושבים. כלומר, בכל בקעת הירדן ואזור ים המלח, שהם יותר משליש משטח הגדה, מספר הישראלים נותר נמוך מאוד — פחות מ-10,000.

למגמות הנ"ל שמאפיינות את העשור האחרון יש כמה השלכות מרכזיות. הראשונה, שיעור החרדים באוכלוסייה היהודית בגדה עלה ל-37%. אוכלוסייה זו, לצד התנחלויות אחרות עניות, גורמת לכך שיותר מ-40% מהמתנחלים משתייכים לאשכול החברתי-כלכלי הנמוך ביותר (1). לשם השוואה, שיעור זה גדול כמעט פי עשרה משיעור המשתייכים לאשכול 1 בתחומי ישראל.

האוכלוסייה היהודית בגדה נעשית עם הזמן ענייה יותר ותלויה יותר בסבסוד ממשלתי. לשם המחשה, שיעור ההשתתפות של הממשלה, באמצעות מענקים שונים, הגיע בשנת 2022 ל-63% בממוצע מהתקציב הרגיל, ול-60% מהתקציב הלא רגיל של כלל 24 הרשויות בגדה. זאת, בעוד שממוצע ההשתתפות בתחומי הקו הירוק לתקציב רגיל הוא 42%, ולתקציב לא רגיל — 39%. ולא פחות חשוב: כשליש

מהתמיכה הממשלתית בגדה מוקצה לרווחה. למרות שהישראלים שם הם כ-5% מאוכלוסיית ישראל, הם זוכים ל-7.22% (2,340,613,000 שקלים) מכלל המענקים הממשלתיים לתקציב הרגיל, ול-8.1% (740,855,000 שקלים) מהמענקים לתקציב לא רגיל.

המימון של משלמי המסים הישראלים מחולק באופן הסותר את ההמלצות של ועדות שונות, וגורם לכך שבעוד שממוצע ההכנסה לנפש בתקציב הרגיל בתחומי ישראל הוא 8,832 שקל, ממוצע ההכנסה המקבילה לתושב הגדה הוא 10,300 שקל. כלומר, בממוצע, האוכלוסייה בגדה נהנית משירותים משופרים יותר בהשוואה לאוכלוסיית ישראל, בתחומי הרווחה, החינוך והתרבות.

האוכלוסייה היהודית בגדה נעשית עם הזמן ענייה יותר ותלויה יותר בסבסוד ממשלתי

הרעפת המשאבים הזו מקבלת ביטוי בדעת הקהל של המתנחלים. ערכנו שלושה סקרים ייחודיים בשנים 2016-2023 בקרב מדגמים מייצגים וגדולים של האוכלוסייה היהודית הבוגרת (מעל גיל 18) בגדה, כדי לבחון את עמדות הציבור לגבי מגוון פתרונות מדיניים בסוגיה הטריטוריאלית. מהסקרים עולה, כי עם הזמן מתנחלי "איכות החיים" הופכים ליותר אידיאולוגיים, ואילו המתנחלים האידיאולוגיים מציינים את איכות החיים כסיבה מרכזית למגורים בגדה.

כך למשל, בשנת 2016 רק 19% מהציבור האידיאולוגי ציינו את איכות החיים כמניע להתיישבות בגדה, וב-2023 38% מציבור זה הצהירו שהם מתנחלים גם מסיבות של איכות חיים. במקביל, המרכיב האידיאולוגי בהתנחלות אמנם נותר המניע החשוב ביותר, אבל ב-2023 הוא אפיין 49% מהמתנחלים, לעומת 62% בשנת 2016.

ההשלכה השנייה של המגמות הסוציודמוגרפיות הללו היא, שלמרות הגידול הנומינלי במספר הישראלים בגדה, שיעורם מכלל אוכלוסיית הגדה הוא 14% בלבד. כלומר, באוכלוסיית הגדה יש רוב ערבי מוצק, וסיפוחו יערער לחלוטין את המאזן הדמוגרפי של ישראל, או לחלופין

את המשטר הדמוקרטי שלה, אם לא יוענקו לפלסטינים זכויות שוות, כפי שבצאלאל סמוטריץ' הצהיר.

ההשלכה השלישית היא, שהגידול המתמיד באוכלוסייה הפלסטינית בשטח C, שמונה כיום כ-392 אלף תושבים, הופך גם את סיפוח שטחי C ללא ריאלי מבחינה דמוגרפית, ביטחונית וכלכלית. שיעור הישראלים בשטח C, שהיה רוב מובהק, צנח מ-82% בשנת 2010 ל-55% בסוף 2023. מכאן, שדבריה של השרה אורית סטרוק, שקראה באחרונה להאיץ את ההתנחלות בדרום הר חברון — "אמרתי לו, בצאלאל אני מבקשת קודם כל הר חברון, הוא קיבל את זה" — הם חסרי משמעות מבחינת השליטה בשטח. שכן, מדרום לגוש עציון, במחוז חברון, חיים כ-18 אלף ישראלים בקרב אוכלוסייה פלסטינית המונה 822 אלף נפש (2.1% בלבד).

ההשלכה הרביעית היא, שיותר ממחצית (59%) מהישראלים שגרים מעבר לקו הירוק גרים בסמוך לו (עד חמישה קילומטרים), ויסופחו לישראל במסגרת חילופי שטחים. אפילו מרבית אלו המתגוררים בטווח שבין חמישה לעשרה ק"מ — כמו מעלה אדומים, גבעת זאב ואפרת — יסופחו לישראל במסגרת הסכם קבע. למרות שמספר ההתנחלויות המבודדות המרוחקות מהקו הירוק (10 ק"מ ויותר) הוא כמחצית מכלל ההתנחלויות בגדה (46%) ועומד על 62, אוכלוסייתן מועטה (123 אלף תושבים, שהם 24% מהישראלים בגדה), ורובן שייכות לזרם הלאומני-משיחי, שבחר להתנחל שם כדי למנוע את הקמתה של מדינה פלסטינית. גם בסוגיה זו רואים בסקרים שערכנו כי יש להבחין בין הציבור האידיאולוגי לציבור "איכות החיים". בסוגיה של סיפוח חד-צדדי של השטחים למשל, ב-2023 תמכו בצעד כזה כשני שלישים (66%) מהמתנחלים האידיאולוגיים, לעומת כשליש (35%) ממתיישבי "איכות חיים".

יש לזכור כי חילופי שטחים של פחות מ-4% במסגרת תהליך מדיני יאפשרו את הישארותם של 80% מהישראלים הגרים מעבר לקו הירוק בריבונות ישראל, כאשר מרבית המפונים יהיו כאלה המשתייכים לזרם האידיאולוגי של הימין המשיחי. כאן הממצאים מהסקרים מצביעים על הקצנה בקרב ציבור המתנחלים בכל הנוגע לאפשרות של פינוי. אם

ב-2016 רק כחמישית (19%) ממתנחלי איכות חיים ופחות ממחצית (44%) מהמתנחלים האידיאולוגיים ציינו שיסרבו להתפנות מהיישוב שלהם בכל תנאי במקרה שישראל תגיע להסכם עם הפלסטינים, הרי שב-2023 35% ממתנחלי איכות חיים ו-56% מהאידיאולוגיים אמרו שיסרבו להתפנות במסגרת הסכם.

גם אם יוצע למתנחלים כולם פיצוי מידי על ביתם ורכושם במתווה פינוי-פיצוי, בקרב מתנחלי איכות חיים ההסכמה לפינוי ירדה מ-66% ב-2016 ל-55% ב-2023, ובקרב המתנחלים האידיאולוגיים היא ירדה מ-45% ב-2016 ל-35% ב-2023. **המגמות הנ"ל מלמדות, שהאידיאולוג נהפך לבורגני והבורגני נהפך לאידיאולוג. טשטוש הזהויות הוא תוצר ישיר של נורמליזציה של הכיבוש בקרב החברה הישראלית.**

בממוצע, האוכלוסייה בגדה נהנית משירותים משופרים יותר בהשוואה לאוכלוסיית ישראל, בתחומי הרווחה, החינוך והתרבות

עובדות אלו, המוסתרות מהציבור, או מוצגות רק כמספר נומינלי של מתנחלים בלי להתייחס לנתונים חשובים כמו ריבוי טבעי, יחס הגירה וגידול דמוגרפי של הפלסטינים, מראות כי המציאות האמיתית הפוכה לחלוטין מחזיונותיה של שרת ההתיישבות והמשימות הלאומיות, המדברת על "תקופה של נס" שנראה שרק היא ותומכיה חווים בתקופה קשה זו. הנתונים והעובדות ממחישים את האבסורד שבמדיניות של ממשלת בנימין נתניהו, המבקשת למנוע את הקמתה של מדינה פלסטינית בכל מחיר. **"נתניהו איתנו על מלא"**, אמר בצלאל סמוטריץ' בחודש שעבר (9.6) בכנס באחת ההתנחלויות בשומרון.

בעשור האחרון העבירו ממשלות ישראל בראשות נתניהו ונפתלי בנט מיליארדים רבים לטובת המתנחלים בגדה המערבית (לא כולל מזרח ירושלים), דרך מענקים ממשלתיים למיניהם. הן סבסדו את החברה

החרדית, ההולכת וצומחת בגדה, באופן שמשאיר אותה תלויה במענקים המופרזים, וכחלק מאתנן קואליציוני הן סללו כבישים במיליארדים להתנחלויות המבודדות. הן תמכו במאחזים הלא חוקיים בכספי משלם המסים, דרך המועצות האזוריות, תוך שהן דורסות ברגל גסה את סדרי המינהל התקין, עוצמות עין מול אלימות המתנחלים – והכל בניסיון להחיות את פרויקט הנדל"ן הכושל ביותר של מדינת ישראל.

הממשלה הנוכחית ממשיכה להקריב את הדמוקרטיה הישראלית, גם בעת מלחמה, תוך העמקת ההפיכה המשטרית בשטחים למען מפעל ההתנחלות. למעשה, בשבועות האחרונים השלים סמוטריץ' את ההפיכה המשטרית בגדה לאחר שהעביר כמעט את כל הסמכויות השלטוניות שם, למעט אלה הנוגעות לביטחון, מהצבא למנגנון אזרחי שהוא עומד בראשו. זה נעשה על ידי מינוי איש שלומו ל"סגן ראש המינהל האזרחי לעניינים אזרחיים".

צעד זה מרוקן מסמכויות את ראש המינהל האזרחי, וכמוהו כסיפוח של הגדה. הוא מאפשר לסמוטריץ' לשלוט בפועל בניהול המקרקעין בגדה, בתכנון ובנייה, בפיקוח ואכיפה על בנייה לא חוקית, בפיקוח וניהול של רשויות מקומיות, ברישוי מקצועות, במסחר וכלכלה, ובניהול שמורות הטבע ואתרי העתיקות. הצעד מאפשר לסמוטריץ' לאשר ולממן הקמת שכונות חדשות וחוות רועים, לצד הרס בתים של פלסטינים שנבנו ללא היתר.

השאלה הגדולה היא – האם גם הציבור החרדי והציבור החילוני ישתפו בסופו של דבר פעולה עם המהלכים שמקדם ציבור לאומני משיחי קטן? האם לנוכח ההטבות הכלכליות המפליגות שמלוות מעבר לגדה, חרדים וחילונים יעברו לשם באלפיהם באופן שישנה את המגמות הדמוגרפיות השליליות ויבטל את ההיתכנות הקיימת היום לפתרון שתי המדינות? האם בזבז משאבי המדינה לשם מימוש החזון המשיחי ללא כל תוחלת מדינית יימשך, וימשיך לפגוע במעמדה, בתדמיתה, בכלכלתה ובעיקר בביטחונה של מדינת ישראל?

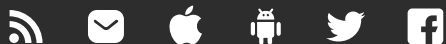
ד"ר אריאלי, פרופ' הירש־הפלר ופרופ' הירשברגר הם ראשי קבוצת
המחקר "תמרור", ומחברי המחקר "נאחזים בשטח או מאחזים עיניים"
על השפעת ההתנחלויות על הסדר קבע עתידי

לחצו לקבלת עדכונים בנושא:

+ בצלאל סמוטריץ'

+ התנחלויות

+ מתנחלים

הארץ

הצג עוד

מערכת | הנהלה | מדיניות פרטיות | תנאי שימוש | צרו קשר | רכשו
מינוי | ביטול מינוי דיגיטלי | שאלות ותשובות | פרסמו אצלנו

חדשות, ידיעות מהארץ והעולם - הידיעות והחדשות בעיתון הארץ. סקופים, מאמרים, פרשנויות ותחקירי עומק באתר
האיכותי בישראל

© כל הזכויות שמורות להוצאת עיתון הארץ בע"מ